

OBSAH

ÚVOD - SLOVO KE ČTENÁŘI	9
SEZNAM ZKRATEK.....	11
ZPŮSOB ZPRACOVÁVÁNÍ LÁTKY (METODOLOGIE)	11
DOBA	18
AUTOR.....	21
PLÁČ A JEREMJÁŠ.....	22
TEOLOGIE BÁSNÍKOVA.....	23
PLÁČ JEREMJÁŠŮV	26
NÁZEV SVITKU	32
PRVNÍ ELEGIE (PI 1).....	33
BÁSNÍK O KOMUNITĚ (PI 1,1-9).....	34
PI 1,1 <i>alef</i>	35
PI 1,2 <i>bét</i>	43
PI 1,3 <i>gimel</i>	49
PI 1,4 <i>dalet</i>	52
PI 1,5 <i>he</i>	57
PI 1,6 <i>vav</i>	62
PI 1,7 <i>zajin</i>	66
PI 1,8 <i>chet</i>	71
PI 1,9 <i>tet</i>	77
MODLITBA BÁSNÍKA - KOMUNITY (PI 1,10-11).....	80
PI 1,10 <i>jod</i>	84
PI 1,11 <i>kaf</i>	90
ŘEČ ŽENY A BÁSNÍKA (PI 1,12-19).....	95
PI 1,12 <i>lamed</i>	97
PI 1,13 <i>mém</i>	101
PI 1,14 <i>nún</i>	106
PI 1,15 <i>samek</i>	111
PI 1,16 <i>ajin</i>	117
PI 1,17 <i>pé</i>	123
PI 1,18 <i>cadé</i>	126
PI 1,19 <i>qóf</i>	131
MODLITBA KOMUNITY (PI 1,20-22).....	139
PI 1,20 <i>reš</i>	139
PI 1,21 <i>šin</i>	143
PI 1,22 <i>tav</i>	149
DRUHÁ ELEGIE (PI 2).....	155
ŘEČ BÁSNÍKA O BOHU (PI 2,1-19).....	158

6 PLÁČ JEREMJÁŠŮV

PI 2,1 <i>alef</i>	159	PI 2,11 <i>kaf</i>	207
PI 2,2 <i>bét</i>	163	PI 2,12 <i>lamed</i>	210
PI 2,3 <i>gimel</i>	168	PI 2,13 <i>mém</i>	214
PI 2,4 <i>dalet</i>	173	PI 2,14 <i>nún</i>	218
PI 2,5 <i>he</i>	177	PI 2,15 <i>samek</i>	222
PI 2,6 <i>vav</i>	184	PI 2,16 <i>pé</i>	226
PI 2,7 <i>zajin</i>	189	PI 2,17 <i>ajin</i>	231
PI 2,8 <i>chet</i>	193	PI 2,18 <i>cadé</i>	236
PI 2,9 <i>tet</i>	197	PI 2,19 <i>qóf</i>	241
PI 2,10 <i>jod</i>	202		
MODLITBA (PI 2,20-22)			247
PI 2,20 <i>reš</i>	247	PI 2,22 <i>tav</i>	257
PI 2,21 <i>šin</i>	252		
TŘETÍ ELEGIE (PI 3)			265
ŘEČ BÁSNÍKA O SOBĚ (PI 3,1-18)			267
PI 3,1-3 <i>alef</i>	270	PI 3,10-12 <i>dalet</i>	281
PI 3,1	271	PI 3,10	281
PI 3,2	272	PI 3,11	282
PI 3,3	273	PI 3,12	283
PI 3,4-6 <i>bét</i>	274	PI 3,13-15 <i>he</i>	285
PI 3,4	275	PI 3,13	285
PI 3,5	276	PI 3,14	287
PI 3,6	276	PI 3,15	288
PI 3,7-9 <i>gimel</i>	277	PI 3,16-18 <i>vav</i>	290
PI 3,7	278	PI 3,16	291
PI 3,8	279	PI 3,17	292
PI 3,9	280	PI 3,18	294
MODLITBA BÁSNÍKA (PI 3,19-21)			296
PI 3,19	297	PI 3,21	301
PI 3,20	300		
STŘED SVITKU (PI 3,22-39)			302
PI 3,22-24 <i>chet</i>	303	PI 3,31-33 <i>kaf</i>	319
PI 3,22	304	PI 3,31	320
PI 3,23	305	PI 3,32	321
PI 3,24	306	PI 3,33	322
PI 3,25-27 <i>tet</i>	309	PI 3,34-36 <i>lamed</i>	324
PI 3,25	310	PI 3,34	325
PI 3,26	310	PI 3,35	325
PI 3,27	311	PI 3,36	327
PI 3,28-30 <i>jod</i>	313	PI 3,37-39 <i>mém</i>	329
PI 3,28	314	PI 3,37	330
PI 3,29	316	PI 3,38	331
PI 3,30	317	PI 3,39	333
ŘEČ KOMUNITY (PI 3,40-54)			334
PI 3,40-42 <i>nún</i>	334	PI 3,42	339
PI 3,40	335	PI 3,43-45 <i>samek</i>	341
PI 3,41	337	PI 3,43	342

PI 3,44	344	PI 3,49	350
PI 3,45	344	PI 3,50	351
PI 3,46-48 <i>pé</i>	345	PI 3,51	352
PI 3,46	346	PI 3,52-54 <i>cadé</i>	354
PI 3,47	347	PI 3,52	355
PI 3,48	348	PI 3,53	356
PI 3,49-51 <i>ajin</i>	349	PI 3,54	357
MODLITBA BÁSNÍKA (PI 3,55-66).....	358		
PI 3,55-57 <i>qóf</i>	359	PI 3,61-63 <i>šin</i>	369
PI 3,55	361	PI 3,61	371
PI 3,56	362	PI 3,62	371
PI 3,57	364	PI 3,63	371
PI 3,58-60 <i>reš</i>	365	PI 3,64-66 <i>tav</i>	373
PI 3,58	365	PI 3,64	374
PI 3,59	367	PI 3,65	375
PI 3,60	368	PI 3,66	375
ČTVRTÁ ELEGIE (PI 4)	378		
ŘEČ BÁSNÍKA O KOMUNITĚ A O BOHU (PI 4,1-16).....	379		
PI 4,1 <i>alef</i>	379	PI 4,9 <i>tet</i>	405
PI 4,2 <i>bét</i>	382	PI 4,10 <i>jod</i>	408
PI 4,3 <i>gimel</i>	384	PI 4,11 <i>kaf</i>	410
PI 4,4 <i>dalet</i>	388	PI 4,12 <i>lamed</i>	413
PI 4,5 <i>he</i>	391	PI 4,13 <i>mém</i>	416
PI 4,6 <i>vav</i>	394	PI 4,14 <i>nún</i>	419
PI 4,7 <i>zajin</i>	397	PI 4,15 <i>samek</i>	422
PI 4,8 <i>chet</i>	401	PI 4,16 <i>pé</i>	427
ŘEČ KOMUNITY (PI 4,17-20).....	431		
PI 4,17 <i>ajin</i>	431	PI 4,19 <i>qóf</i>	440
PI 4,18 <i>cadé</i>	435	PI 4,20 <i>reš</i>	442
ŘEČ KE KOMUNITĚ (PI 4,21-22).....	446		
PI 4,21 <i>šin</i>	446	PI 4,22 <i>tav</i>	450
PÁTÁ ELEGIE (PI 5) MODLITBA KOMUNITY.....	457		
PŘÍMÁ ŘEČ K BOHU (PI 5,1).....	459		
PI 5,1	459		
ZPOVĚĎ KOMUNITY V MODLITBĚ (PI 5,2-18).....	461		
PI 5,2	461	PI 5,11	473
PI 5,3	463	PI 5,12	475
PI 5,4	464	PI 5,13	477
PI 5,5	465	PI 5,14	478
PI 5,6	467	PI 5,15	479
PI 5,7	468	PI 5,16	482
PI 5,8	470	PI 5,17	484
PI 5,9	471	PI 5,18	486
PI 5,10	472		
PŘÍMÁ ŘEČ K BOHU (PI 5,19-22).....	487		

8 PLÁČ JEREMJÁŠŮV

PI 5,19	488	PI 5,21	492
PI 5,20	489	PI 5,22	495

SPOLEČNÉ SDĚLENÍ (ZNAKY) SLOK 500

Alef	502
Bét.....	503
Gimel.....	505
Dalet	506
He.....	507
Vav	509
Zajin	511
Chet.....	513
Tet.....	515
Jod.....	517
Kaf.....	519
Lamed	521
Mém.....	524
Nún	526
Samek.....	528
Ajin.....	530
Pé	531
Cadé	533
Qóf.....	535
Reš	537
Šín/Sín	539
Tav.....	540

ZÁVĚR..... 542

SUMMARY 544

LITERATURA 545

Primární literatura (zdroje)	545
Slovníky, gramatiky a encyklopedie.....	545
Komentáře	547
Ostatní literatura	548

REJSTŘÍK 552

REJSTŘÍK VYKLÁDANÝCH BIBLICKÝCH TEXTŮ.....	552
REJSTŘÍK VYKLÁDANÝCH TEXTŮ PLÁČE JEREMJÁŠOVA.....	553
REJSTŘÍK POJMŮ A GRAMATICKÝCH KATEGORIÍ	555
REJSTŘÍK HEBREJSKÝCH SLOVES.....	558

ÚVOD – SLOVO KE ČTENÁŘI

Obsahem této monografie je podrobný, na detaily zaměřený výklad hebrejské podoby krátké starozákonní knihy nazvané Pláč Jeremjášův. Pláč Jeremjášův je mudroslovný text, jímž se Boží lid vyrovnává se zkušeností exilu, a je proto zásadním textem pro pochopení východisek určité podoby současného judaismu i z něho vzešlého křesťanství. Pláč Jeremjášův stojí v překladech Bible vedle Jeremjáše, což podstatně určuje jeho charakter. V Tanachu¹ je však zařazen do jiného kontextu, mezi exilní typ literatury zvané Spisy. A ve Spisech je součástí menšího celku zvaného Sváteční svitky (hebr. *m-gilót*). Oba tyto kontexty budou ve výkladu zohledňovány.

O terminologii. Spis známý jako Pláč Jeremjášův budu dále v monografii nazývat termínem svitek², a to podle hebrejského označení typu textu a jeho příslušnosti mezi pět svátečních svitků. Činím tak proto, abych se vyhnul zkreslení v přístupu k tomuto závažnému textu (není to totiž jen pláč, naříkání, ani svědectví o naříkajících). Jeho anonymního³ autora, vzhledem k jeho schopnosti vyjadřovat se poezií, nazývám básník⁴. Hebrejské gramatické termíny (zejména názvy slovesných kmenů) nevysvětluji – jsou určeny jen pro čtenáře znalého hebrejštiny. Pochopení smyslu sdělení však nijak nebrání a lze si je vyhledat v mluvnicích hebrejštiny. Hebrejské imperfektum překládám přítomným časem slovesa v nedokonavém vidu, perfektum časem budoucím (což je jedna z podob vidu dokonavého) a narativ⁵ časem minulým. Při překladu, který je spíše pracovní, kladu většinou důraz na doslovnost⁶. Termínem elegie nazývám při rozboru svitku jednotlivé kapitoly a činím tak s odkazem na povahu textu a ve shodě s označením, kterým kapitoly ve svém překladu charakterizuje Josef Heger⁷. V Pl 1.2.4 nazývám číslované verše vzhledem k akrostichickému uspořádání kapitoly termínem sloka. Ve třetí elegii (Pl 3) je slokou trojverší. Výrazem věta označuji sekvenci v tom kterém verši.⁸ Sloky (jinak též strofy) tak jsou v podstatě samostatné mikrotexty. Termínem *stejnomená sloka* označuji sloku, která v různých elegiích (kapitolách) začíná stejným písmenem hebrejské abecedy. Překlad těchto slok je jen pracovní a je sestaven do vět, na něž při výkladu

.....

- 1 Výraz *Tanach* se dnes užívá coby přesnější označení spisu známého jako Starý zákon. „*Tanach*“ je akronym vzniklý z počátečních písmen názvů „*tří základních částí*“, do kterých je Tanach rozdělen: *Tóra*, *N-bí-ím*, *K-túbím* (TNK, česky: *Tóra*, *Proroci*, *Spisy*). Srov. např. slovník pojmů v MAHARAL RABI LÓW: *Cesta života. Derech hajim (2. perek)*. P3K, Praha 2009, str. 137.
- 2 hebr. *m-gilá*. V odborné literatuře je užíván i výraz „*poem*“. Tak např. ROGERSON, J. W.: *A Theology of the Old Testament. Cultural Memory, Communication, and Being Human*. Fortress Press, Minneapolis 2010, str. 152.154–156.159.
- 3 Tak např. DILLARD, R. R., TREMPER LONGMAN III.: *Úvod do Starého zákona. Návrat domů*. Praha 2011, str. 290. *The NIV Study Bible. New International Version*. Grand Rapids, Michigan 1985, str. 1215.
- 4 Někde je to žena. Volím označení básník raději (stejně jako SEGERT 103; podobně např. TREMPER LONGMAN 339.340.363; HOUSE 338.373; ROGERSON 155.159; LAYMON 221 „*poet*“; HEJČL 196; BOGNER 179; *Elberfelder Studienbibel* 943; HALLER „*Dichter*“ 101) místo obecnějších: autor (BOGNER 176), vypravěč („*narrator*“; HOUSE, např. 328.338.341.373.375), redaktor či „*prorok*“ (HUBBARD 781; DILLARD 298; DOUKHAN: *Kazatel* 46; BOGNER 174). DOUKHAN (8.15) užívá toto označení i pro autora *Kazatele*. Používají se i označení „*zpěvák*“ či řečník (KRAUS 17; TREMPER LONGMAN 363; *speaker* – HOUSE 373; BOGNER 171) nebo „*pěvec*“ (SEGERT 77) a *Starý zákon. Překlad s výkladem*; sv. 12. Kalich, Praha 1983 (str. 339–341.347–351.355). Bibliografické údaje o publikacích, na něž zde jen odkazují, jsou v poznámkovém aparátu níže.
- 5 Na základě běžného úzu (a protože evokuje vzpomínku) vzešlého z překládání do řečtiny v Septuagintě, kde „*permutativ se téměř kryje s aoristem*“ (permutativ je starší název narativu). HELLER, J.: *Překladatelský postup Septuaginty*. In. *Hlubinné vrty*. Kalich Praha 2008, str. 105. Další důvody uvádím ve výkladu Pl 1.6.
- 6 a to s ohledem na nepravdivost syntaxe hebrejského originálu. „*Doslovné chápání bibl. textu, pohybuující se občas až na hranici absurdity, patří však k charakteristickým znakům většiny pšatových komentářů*“. Doslovnost při překladu se dobře osvědčila i P. Sládkovi při prezentaci překladu a výkladu svitku Rút. SLÁDEK, P.: *Komentář ke Svitku Rút*. Theologická revue HTF UK Praha, 2001/3, str. 281–282.
- 7 HEGER, J.: *Jirmejahu. Nářky*. Akord Brno 1937, str. 30 a záložka. V odborné literatuře se užívá název „*series of poems*“. BODA, M. J.: *Book of Lamentations*. In: *Dictionary of the Old Testament Prophets*. USA 2012, str. 477.
- 8 Tyto sekvence (věty) jsou od sebe v hebrejštině obvykle odděleny přízvuky zvanými děliče.

PRVNÍ ELEGIE (PL 1)

Jednotlivé verše akrostichického uspořádání první elegie lze považovat za sloky. Všechna první slova každé sloky mají vzhledem k obsahu sloky vypovídací hodnotu. Každá sloka první elegie (Pl 1) obsahuje několik symetrických neboli paralelních vět (podobně v Pl 2 a 3), pomocí nichž je hlavní sdělení buď nahlíženo z několika stran, nebo vždy následující výpovědi rozvíjeno, doplňováno, upravováno (např. korigováno). To jednak dokládá kontinuitu výpovědi, jednak to avizuje promyšlenou kompozici elegie (potažmo celého svitku). V jednotlivých slokách bude patrná určitá více či méně zřetelná struktura sdělení, dokládající snahu podřídit s utrpením spojený senzualismus a subjektivitu zkušenosti kontrole intelektu.¹⁶⁹ Tato snaha vypovídá o **mudroslovném rázu** sdělení. Řeč je v první elegii vedena bez zřetele na osobu básníka a má prvky nářku nad mrtvým. Básník je jen hlasem průvodce složitým duchovním stavem rozjištěných emocí celého národa.

V první elegii je výrazný odstup od popisovaných událostí. Společenství (či město), o jehož zkáze se hovoří, je zde „*zosobněno jako žena, jež trpí za své viny a prosí o soucit*“¹⁷⁰. Předpokládá se, že básník mluví naříkavě o Jeruzalému (jako o vdově) a že mluví i samotný Jeruzalém.¹⁷¹ Řeč básníka se střídá s řečí komunity (ženy). V první elegii se tedy střídá mužský a ženský hlas.¹⁷² Ten čtenáře/posluchače konfrontuje s dvojí perspektivou prožitých událostí, tj. s mužskou a ženskou reflexí kolektivní zkušenosti. Mužská perspektiva zní zvenku (pozorovatel), ženská zevnitř (přímý účastník).

Díky této dvojí perspektivě, díky tomu, že v ní mluví dvě postavy a předkládají dva pohledy na skutečnost, lze první elegii zhruba dělit

a) na dvě abecedně souměrné části:

Pl 1,1–11 — první polovina abecedy obsahuje řeč básníka s pohledem na devastaci společenství (Jeruzaléma) zvenku. Básník je zde svědek;

Pl 1,12–22 — druhá polovina abecedy zhruba obsahuje nářek jeruzalémské komunity vyvolaný pohledem na devastaci společenství (Jeruzaléma) zevnitř¹⁷³;

.....

169 Tento rys je příznačný i pro umělecká vyjádření: „*kompozice podřizuje vjem kontrole intelektu*“. PERRUCHOT, H.: *Život Seuratův*. Praha 1974, str. 33. Opakem této snahy po světenosti a uspořádanosti díla je autobiografická stylizace vyjadřovaná ich-formou, která akcentuje subjektivitu sdělení. I ta je ovšem pro umělecké projevy typická. Prvky uměleckého zpracování látky ovšem také hovoří pro **mudroslovný ráz** svitku.

170 SEGERT 79.

171 Komunita (jako žena), v Pl 1,12–16.18–22; řeč Jeruzaléma také v Jr 52,34–35.

172 Proto se někteří badatelé domnívají, že „*tento zpěv byl asi přednášen jako kultické drama*“. Starý zákon. Překlad s výkladem; sv. 12, str. 330.

173 HOUSE, op. cit., str. 343.

- b) na osm částí, v nichž se střídá řeč (křik či pláč) v první osobě (Pl 1,9b.11b.12–16.18–19.20–22) a popis ve třetí osobě (Pl 1,1–9a.10–11a.17)¹⁷⁴.

První elegie obsahuje určitá specifika v rámci celého svitku, která jsou právě pro první elegii příznačná:

- a) jedenáct dramatických zlomů ve výpovědi sloky¹⁷⁵;
- b) sloveso vzdychat (hebr. a-n-ch — Pl 1,4.8.11.21.22) se v jiné elegii neobjevuje;
- c) nadpočetné používání argumentů, tj. zdůraznění určitých sdělení pomocí jejich zdůvodnění (avizuje jej spojka „protože“, hebrejsky *kí*). Tyto argumenty lze vnímat jako motivační klauzule a jen v první elegii jich je celkem 14¹⁷⁶;
- d) heslo (refrén, repetic): „není nikdo, kdo by ji potěšil“¹⁷⁷. Toto heslo určuje i hlavní motiv první elegie, jenž lze formulovat jako „Opuštěnost (osamělost) dcery Sijónu“¹⁷⁸. Hlavní téma první elegie by tedy mohlo znít: Neštěstí (ubohost) Jeruzaléma¹⁷⁹;
- e) soustavné používání hebrejského zájmena *kol* (všechnen, každý, celý) umocňuje příznačné téma první elegie: je jím vše ve své dokonalé celistvosti. Výrazným specifikem první elegie je proto důraz na celek a celostnost. Projevuje se upozorňováním na fakt, že zničení je kompletní (totální devastace, srov. Ez 33,21) a týká se celku (všech a každého) jako totální ztráta zajištění, vůdců a kompletní ukončení kultické aktivity, totální nápor nepřátel, totální opuštěnost a vina před Bohem, totální agónie obyvatel Jeruzaléma¹⁸⁰;
- f) zvýrazňování určitých motivů opakováním: odchod do zajetí (Pl 1,3.5.18); vzdychání (Pl 1,4.8.11.21.22); Bůh jako nepřítel¹⁸¹; výzva k prozření (Pl 1,9.11); obrácení (návrat) „duše“ (Pl 1,11.16.19), které se v jiných elegiích svitku nevyskytují.

Stavba látky první elegie má svou analogii v Nářku nad Týrem v Ez 27, který je také psán metrem zvaným *qína*. Struktura a obsah obou textů zmiňují jak slavnou historii (Ez 27,1–25a) v kontrastu s aktuální katastrofou (Ez 27,25b–36), tak i prvky nářku (Ez 27,28–32). Tak jako Týrus, stal se i Jeruzalém tím, čím si nikdy nemyslel, že by mohl být.¹⁸²

BÁSNÍK O KOMUNITĚ (PI 1,1–9)

První polovina první elegie je řeč básníka¹⁸³, která však určitým způsobem pokračuje i ve druhé polovině elegie, ale je promísená s řečí ženy. Básník je muž, který je ohromen (fascinován) stavem Božího lidu (jak dosvědčují rychle se měnící obrazy zkázy) tak, že zpočátku není schopen

174 BODA, op. cit., str. 482.

175 Pl 1,1–2.4.6–8.10–11.17–18.20. HOUSE, op. cit., str. 338–339.

176 Ve všech ostatních čtyřech kapitolách svitku jich je jen 12; výčet u Pl 1,5.

177 Pl 1,2.9.16.17.21; podobně Pl 1,7 a Pl 5,8

178 Tak nadpis kapitoly v komentáři — KAISER: *Die Klagelieder*, op. cit., str. 307.

179 HOUSE, op. cit., str. 341.

180 16krát ve 13 verších, viz Pl 1,2 (dvakrát).3.4.6–8.10–13.15.18.21.22 (dvakrát). HOUSE, op. cit., str. 341–342.

181 Pl 1,5.10.12–15.21. „Za všemi těmito zkázami stojí sám Hospodin, který tím trestá svůj lid za nevěru bagatelizující Boží příkazy a rady (...) Byl to sám Hospodin, kdo učinil Jeruzalém místem nechutně zpuštěným (Pl 1,13b). Svůj panenský lid pošlapal Adonaj v lisu ... (Pl 1,15b). Ničení svatého města se událo na bezprostřední příkaz Boží (Pl 1,17). Byl to Panovník, kdo zrušil vlastní svatyni, svátky, bohoslužby, rituály. S Bohem Izraele nejsou žerty. Jeho tresty jsou do krajnosti ... (Pl 2,5). Hospodin jedná jako rozrušené zvíře ... (Pl 3,10)“. BALABÁN: *Pláč*, op. cit., str. 15–16.

182 HOUSE, op. cit., str. 338–339.

183 Pl 1,1–9a je „Third-person description of Zion's suffering“ a Pl 1,10–11a je „Third-person description of Zion addressed to Yahweh and Zion“. BODA, op. cit., str. 482.

mluvit o ničem jiném (**eklesiologie exilní komunity**). Proto v Pl 1,1–4 mluví jen o Božím lidu, jako by na Boha ani neviděl, jako by k němu nemohl dohlédnout.

První výpověď, kterou je možné vztáhnout k Bohu, je nepřímé vyznání, které je velmi zvláštní. To první, co básník o Bohu sdělí (**básníková teologie**), je nepřímé svědectví již v první sloce (*alef*; viz varianta) a zřetelněji pak ve sloce *bét*, kde je řečeno, že Bůh jako „*Utěšitel*“ pro ženu (Boží lid) neexistuje (Pl 1,2). Tuto bolestivou konfrontaci s motivem neexistence Boha básník ještě v následujících slokách několikrát opakuje (Pl 1,3.16.17.21).

První přímá zpráva o Bohu se v první elegii objevuje až ve sloce *he*: „*Hospodin ji zarmoutil*“ (Pl 1,5). Tou začíná **katalog Božích činů**. Básník a s ním posluchač/čtenář se tedy k evidenci Božího jednání musí nejprve přes bolest lidu a konfrontaci s myšlenkou neexistence Boha dopracovat. A touto skutečností se první elegie (Pl 1) liší od elegie druhé (Pl 2). Ve druhé elegii totiž básník o Bohu mluví od samého počátku a na výpověď o Bohu cílí své úsilí i v elegii třetí (Pl 3). Pak básník v první elegii již mluví nejen o Bohu, ale také o jeho působení na lid, který básník ve své řeči personifikuje do postavy ženy („*vdova, kněžny, Judea, panný, dcery Sijónu, (ta) Jeruzalém*“).

První elegie začíná v Pl 1,1–4.6.7 popisem neutěšeného stavu lidu (o tom také Jr 30,12–14). Básník zde opakovaně dramaticky vyostřuje kontrast mezi minulou slávou a současnou katastrofou.¹⁸⁴ Tento motiv se však objevuje v celém svitku a někteří badatelé se proto domnívají, že ústředním tématem svitku je jen tragická reverse neboli kontrast mezi minulou slávou a současným úpadkem, kdy teologická perspektiva je dána hlediskem soudu a naděje.¹⁸⁵ Současně má tento kontrast v první elegii ještě jinou podobu: minorita versus majorita¹⁸⁶, resp. žena versus muži. Svědčí to o společenském rozkladu uvnitř judské exilní komunity.

Pl 1,1 *alef*

„Jak samotné usedne město — mnohý můj lid.

Bude (existuje) jako vdova, mnohý můj mezi pronárody.

Kněžna moje mezi krajinami bude (existuje), aby se rozplynula.“

Hned na první sloce svitku je dobře patrné, že výpověď má **mudroslovný ráz** — obsahuje katalogy, paralelismy, duplikace a je vícevrstevnatá, což se v rozboru projevívá dvěma variantami znění (dvěma paralelními liniemi) sloky *alef*. První (třívětá) varianta zdůrazňuje eklesiologii a je formulována básníkem, druhá (sedmivětá) varianta zdůrazňuje teologii a je formulována střídavě básníkem a Bohem. Neurčitost v otázce autora sdělení je pro mudroslovné texty příznačná. Níže uvedený rozbor platí pro obě varianty sloky *alef*.

První výpověď v první elegii (sloka *alef*) je rozložena do tří paralelních vět a založena na slovesech, která v hebrejštině jsou v perfektu. Určitými prvky formálního uspořádání své výpovědi pomáhá básník posluchači/čtenáři orientovat se v tom, co chce sdělit. Je to systém vyzdvihování určitých slov různými způsoby. Vedle slov umístěných do pozice určujícího, tj. sloce nadřazeného slova jde zejména o **duplikace**¹⁸⁷. Duplikací je v obou variantách sloky *alef* upozorněno:

- a) na výraz „*mnohý můj*“ či „*rozmmožím*“ (hebr. *rab-bátí* je v Pl 1,1 dvakrát; ČEP překládá dvěma slovy: „*tolik, mocně*“), jímž se zvyšuje emocionální účinek na posluchače/čtenáře: těch, které postihlo toto neštěstí, je velmi mnoho (nejde o okrajový jev týkající se několika

184 Upozorňuje na to např. SEGERT, op. cit., str. 77. Tento kontrast rezonuje i v jiném exilním textu (Ez 19,10–14).

185 Pl 4,22. GOTTWALD, op. cit., str. 47–110. HUBBARD, op. cit., str. 780.

186 Tento motiv se cyklicky vrací v celém svitku a lze jej nalézt i v knize Kazatel (DOUKHAN: *Kazatel*, op. cit., str. 88).

187 K duplikacím patří také dvojice synonymních výrazů a slova, která se budou později v elegii objevovat současně ve sledované sloce a ve slokách předchozích. K vyzdvihování určitých slov dochází také tím, že začínají stejným písmenem jako název sloky (viz např. sloka *bét*, *he*, *vav*, *chet*, *kaf*, *lamed*, *nún*, *ajin*, *šin*).

jedinců). V ČEP vytváří kontrast mezi minulostí (množství) a přítomností (opuštěnost). Graficky velmi podobné a obsahově blízké hebrejské sloveso *ribbítí* („rozmnožím“) se objevuje v závěru druhé elegie (Pl 2,22);

- b) na přivlastňovací zájmeno „*múj*“, které je použito třikrát (v každé větě jednou) a výrazně upozorňuje na autora sdělení a jeho vztah k judské exilní komunitě. Připomíná Hospodinův vztah k Božímu lidu¹⁸⁸ tak silně, až to vypadá, že první elegie (a potažmo celý svitek) začíná variací Hospodinova výroku. Ale stejně tak může tímto zájmenem upozorňovat na svoji spjatost se svým lidem i básník;
- c) sloveso „*bude, stane se, existuje*“¹⁸⁹ vyjadřuje perspektivu judského lidu v exilu. Toto sloveso spolu s hebr. výrazem *rab-bátí* tvoří první položky **katalogu zdvojených výrazů**.

Zvláštním typem zdvojení jsou určité dvojice typické pro tento svitek. Při výkladu svitku budou tato zdvojení důležitých slov nazývána **dvojice synonymních výrazů**: „*sedí a bude*“ + „*mnohý můj a kněžna moje*“ (var.: „*rozmnožím a vládnu*“) + „*město a lid*“ + „*pronárody a krajiny*“. Tyto čtyři dvojice představují výrazné upozornění. Zdůraznění však provádějí jiným způsobem než duplikací. Představují orientační body, které posluchači/čtenáři usnadňují orientaci ve zvěsti sloky, resp. v záměru básníka. Zdvojená podstatná jména se blíží řečnické a stylistické figuře zvané **hendiadys**, v níž se jeden obsah vyjádří dvěma podstatnými jmény svázanými spojkou do fixní formule či ustáleného rčení.

První slovo sloky *alef* má svým umístěním v čele sloky mimořádné postavení. Nastavuje (spolu s první větou neboli nadpisem sloky) optiku pro vnímání obsahu, tj. zvěsti sloky. První slovo bude proto ve výkladu svitku nazýváno **určující slovo**. První slovo sloky *alef* je však určující slovo nejen pro první sloku, ale také pro první elegii, a vzhledem k tomu, že stejným slovem začíná i Pl 2 a Pl 3, je určující i pro celý svitek. První slovo sloky *alef* má tedy ve svitku velmi silnou pozici (mnohem silnější než ostatní určující slova), což se projeví v tom, že je svitek podle prvního slova sloky *alef* pojmenován. Svitek tedy nese název, jímž je první slovo sloky *alef* neboli příslovce *kde*, jak (hebr. *ejká*). Avizuje otázku či překvapení, ba možná až určitou dezorientovanost, zmatenost.

První věta tím dostává charakter věty tázací, což předznamenává optiku čtení první sloky, první elegie i celého svitku. Tazatel se (podle první varianty) kohosi ptá na to, kde sedí (nebo jak to, že sídlí a bude samotné) opuštěné „*město*“, nebo vyjadřuje překvapení z aktuálního stavu Božího lidu, tj. z toho, „*jak opuštěné město sedí*“ (sídlí). Motiv opuštěnosti je ve sloce *alef* dále rozvíjen a postupně zesilován, a to nejprve výrazem „*vdova*“, pak výrazem „*aby se rozplynula*“. Přídavné jméno „*opuštěné*“ (ČEP: „*samotno*“), jímž je v první větě překládán hebr. výraz *bádád*, není gramaticky v souladu s rodem podmětu a přísudku (ty jsou v ženském rodě, kdežto přívlastek je v rodě mužském). Tato gramatická nesrovnalost naznačuje, že výpověď věty nelze jednoznačně postihnout a že je třeba hledat ještě jinou vrstvu sdělení (viz alternativní překlad níže).

Komu je tato úvodní **otázka** v první větě sloky *alef* (podle první varianty) adresována, tedy na koho otázka míří, nelze určit ze sdělení samotného. Vzhledem k obsahu svitku může být adresátem Bůh (sloka *alef* by pak byla formou **modlitby**), který je popisem stavu jeho lidu volán na pomoc. Vzhledem k funkci svitku jako svátečního čtení však cílovým adresátem může být také aktuální **posluchač/čtenář** svitku (obě možnosti se vzájemně nevylučují), tedy přenesené sama komunita Božího lidu. Tomu je mimo jiné sdělováno, že vstup do svitku vede přes otázku

188 Např. v proroktví Jeremjášově používá Bůh výraz „*můj lid*“ velmi často (Jr 2,11.13.31.32; 4,22; 5,31; 6,14.27; 7,12; 8,7; 9,1; 12,16; 15,7; 18,15; 23,13.22.27.32; 29,32; 30,3; 31,14; 33,24; 50,6; 51,45) a nazývá svůj lid „*dcera lidu mého*“ (Jr 4,11; 8,11.19.21–23; 9,6; 14,17).

189 Jde o perfektnum ve třetí osobě jednotného čísla ženského rodu (hebr. *hajtá*; ještě v Pl 1,8.17).

avizující překvapení. Posлушаč/čtenář je stavěn do otázky, tj. otázkou vtahován do sdělení (to je funkce otázky) hned na samém počátku. Otázka motivuje k hledání odpovědi, nutí reagovat.

Tázací věta tedy stimuluje pozornost posluchače/čtenáře textu. Lze ji přeložit např. takto: „*jak to, že usedne sama?*“. Tezi neboli hlavní důraz, program a prizma autora výpovědi (básníka?) formuluje tázací věta, která posluchači/čtenáři nastavuje optiku pro vnímání zvěsti svitku.

Otázka se posluchače/čtenáře svitku ptá na budoucí událost či stav ženy. Nutí ho uvědomit si toto: žena bude sedět (sama), což má nějaké příčiny a bude to mít i důsledky. Takto nastavený přístup umožní (usnadní) posluchači/čtenáři svitku soustředit se na to, aby mohl do popisovaného sdělení vstoupit (účastnit se jej a podílet se na něm). To ovšem znamená, že se s posluchačem/čtenářem svitku počítá od samého začátku.

První věta má funkci nejen **nadpisu**¹⁹⁰ sloky *alef*, ale i nadpisu první elegeie a celého svitku, a to jak po stránce obsahové, tak po stránce formy sdělení (nadpis determinuje obsah i záměr sdělení). Po stránce obsahové bude (podle první varianty) námětem celého svitku fakt, že jakási žena „*usedne*“, tzn. přestane projevovat aktivitu. Sloveso „*usedne*“ však evokuje v nevolalizované podobě ještě slovesa š-v-b (obrátit) a š-b-h (odvést do zajetí). Oba souznaní významy dávají ve sloce i ve svitku smysl. Ohlašují, že Bůh svůj lid odvede do zajetí (srov Pl 1,5.18) a obrátí¹⁹¹. Formálně zase první věta avizuje otázky (rozpaky) nebo vzrušení (rozčilení) autora textu. Začíná-li básník svou řeč ve svitku otázkou, pak je to signál vyslaný posluchači/čtenáři svitku, že bude konfrontován buď se skutečnostmi, které (básníkovi) nejsou racionálně zcela dostupné, nebo s nezpracovatelným překvapením, nebo se svědectvím očitého svědka (básníka), který sám nerozumí a ptá se neboli hledá vysvětlení (otázky budou i dále — Pl 2,13.14.15) a možná se s tím potřebuje sdílet, když se prostřednictvím svitku obrací na posluchače/čtenáře.

Funkci nadpisu má však pro celek svitku také celá první sloka *alef*. Obsahově jsou v ní použitými slovy již naznačeny důležité motivy, které pak budou dále rozvíjeny. Výčet těchto slov a gramatických jevů (perfektum, použité přídavné jméno, dvojice synonymních výrazů, duplikace) tvoří **katalog prvních sdělení**. Ta nastavují pozornost posluchače/čtenáře svitku a připravují jej na to, s čím se (podle první varianty) ve svitku setká. Jde o tyto signifikanty:

- a) údiv vyjádřený prvním slovem;
- b) motiv opuštěnosti (izolace a samoty), na který bude dále v určitých variacích ještě upozorněno (Pl 1,2.9.16.17.21; 5,8);
- c) typická aktivita ženy (Božího lidu), která jen „*sedí*“ (perfektum), neboť ničeho dalšího již není schopna (je paralyzována);
- d) způsob výpovědi o ženě: „*město*“ je metafora (hebr. *ir* je opevněné místo), kterou básník blíže charakterizuje ženu, o níž slovesem v ženském rodě vypovídá. Žena představuje usazenou (přesazenou) komunitu. „*Město*“ je v poetickém textu personifikováno do postavy opuštěné ženy — vdovy. Výrazu „*město*“ je třeba rozumět jako obyvatelům¹⁹², nikoli budovám. Dále bude ve svitku o městu zmínka v Pl 1,19; 2,12.15; 3,51; 5,11. Avšak „*město*“ má v Tanachu negativní konotace, neboť představuje hradbami obehnané, a tedy svými silami proti vnějšímu ohrožení zajištěné území;

190 Nadpis představuje „*titul*... který později sloužil jako označení celé knihy“, jak bývalo zvykem „*v židovské tradici*“.

„*Úvodní věta (incipit) byla míněna jako název shrnující obsah... Krátký titul byl nezbytný pro rychlou orientaci.*“

POKORNÝ, P.: *Od evangelia k evangeliu. Dějiny, teologie a působení biblického výrazu „evangelium“*. Academia, Praha 2016, str. 123.180.

191 promění; sloveso š-v-b srov. Pl 1,8.11.13.16.19; 2,3.8.14; 3,3.21.40.64; 5,21

192 Lidé mají v celém dění primární důležitost — význam. Tak např. HOUSE, op. cit., str. 325.

- e) upřesnění charakteristiky. Zde je pomocí přístavku „*mnohý můj lid*“ formulován obsah pojmu „*město*“. Motiv stálého upřesňování a konkretizace výpovědi je pro poezii mudroslovného sdělení svitku typický;
- f) četnost, množství, celek – ve svitku na to bude soustavně a různými prostředky kladen důraz;
- g) zájmena avizující vztah nebo soustřeďující pozornost na určitou postavu: buď popisovanou ženu („*její*“) nebo básníka („*můj*“) nebo Boha („*jeho*“);
- h) opakovaný, soustavný a mnohočetný zřetel na lid, který je zde vyjádřen ještě výslovně, a sice slovem „*lid*“¹⁹³;
- i) kontrast¹⁹⁴: samota versus mnohost je variací kontrastu přítomnost versus minulost. Výpověď první věty je totiž postavena na kontrastu aktuální tíživé situace s minulou slávou (což je paralelní s Ezechielovou elegií – Ez 19,10–14) a bude v následujících dvou větách sloky *alef* variována a rozvíjena (tvoří zvláštní rys sloky *alef*). Tento kontrast slouží ke zvýšení účinku tíživé situace na čtenáře/posлуhače. Básník tímto způsobem vypovídá o stavu Božího lidu („*města*“).

První slovesný tvar, který se ve **svitku** objeví, je **perfektum**. Na základě postavení perfekta v čele svitku (jeho nadřazení ostatním slovesným tvarům) a frekvence perfekta ve svitku a na základě toho, že tímto slovesným tvarem budou ve svitku uváděna stěžejní sdělení (perfektum je tvar, který je pro celý svitek typický), lze říci, že perfektum je hlavním (určujícím) slovesným tvarem svitku. Perfektum coby gramatický tvar přináší dva typy sdělení. Svou grafickou podobou nadřazuje dění před výpověď o subjektu tohoto dění (subjekt je sice zamlčen i ve sloce, přesto je nepochybně známý). Akcentuje tedy dění. A svým postavením v syntaxi vypovídá o definitivnosti popisovaného procesu. Nikoli však v perspektivě minulosti. Popisuje-li perfektum jednání Boha, pak nikoli v tom smyslu, že takto Bůh jen kdysi (jednorázově) jednal, nýbrž spíše v tom smyslu, že tato aktivita patří trvale k jeho povaze (udělá to vždycky).¹⁹⁵ Perfektum vyjadřuje perspektivu, anticipuje určité jednání: to, co bylo (tak je tomu v Pl 1,1), a to, co bude¹⁹⁶, tvoří ve svitku často jeden vzorec. Komunita tím vyjadřuje poznání, že to, co v minulosti prožila, tvoří její **budoucnost**. Pomocí perfekta je proto ve svitku také formulována vize, resp. program. Tento eschatologický rozměr výpovědi lze zohlednit i překladem. Proto překládat perfektum budoucím časem znamená respektovat a zdůraznit dokonavý vid, jímž je hebrejské perfektum příznačné, a to s přesahem do budoucnosti. Vzniká tím obecnější a časově nepodmíněná výpověď, komplexnější reflexe nesoucí zásadnější a lépe aktualizova-

193 Hebr. *am* bude ještě v Pl 1,7.11.18; 2,11; 3,11.45.48; 4,3.6.10.

194 *Starý zákon. Překlad s výkladem*; sv. 12, str. 331.

195 „*Perfektum neoznačuje minulou událost, ale stálou platnost*.“ BÁNDY, J.: *Slávnostné a kajúce žalmy*. Univerzita Komenského. Bratislava 2015, str. 5. Stejný názor má Bány na perfektum v žalozpěvech, kde je třeba tyto „*slovesné tvary ... chápat futurálně, lebo žalospěvy majú aj úlohu hrozby a ohlášenia súdu ... ide o prorockú hrozbu vo forme žalospěvu*“. BÁNDY, J.: *Exegéza vybraných kapitol zo Starej zmluvy*. Bratislava 1999, str. 62. Význam budoucího času lze sledovat i u perfekt v knize Daniel (srov. např. Da 4,23, viz BENEŠ: *Kniha o Bohu*, op. cit., str. 58). Perfektum „*popisuje skutečnost existující objektivně ... děj, který se stal ukončeným právě díky subjektu děje ... konstatuje stav, informuje*“. HELLER, BENEŠ, op. cit., str. 46. Teorií použití perfekta v žalozpěvech se na příkladu žalmů („*Klage- und Danklieder*“) zabývá MICHEL, D. *Tempora und Satzstellung in den Psalmen*. Bonn 1960, str. 52–61.

196 SCHNEIDER, W.: *Gramatik des biblischen Hebräisch*. München, Claudius, 2004, str. 18. Podobně Sedláček: perfektum „*zastupuje budoucí čas, poněvadž v prorockých výrociích a v slavném vyjádření Božím děj jest představen jako skutečný, jistý* (Srov.: Sedláček, *Základové hebr. jaz. Bibl. s 86. 2c*)“. SEDLÁČEK, J.: *Kniha Soudců*. Překlad z Vulgaty i z původního textu a výklad. Praha 1910, str. 26. Podle prof. Doukhana je nejprůměrnější kategorií pro vyjádření času hebrejského slovesa budoucnost (hebrejščina nemá přítomnost – myslí na úrovni činu) a tu vyjadřuje perfektem. DOUKHAN, J.: *Túžba země*. Martin 1996, str. 166.170.